

ABDULLA AVLONIY ASARLARIDA KITOBXONLIK MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING O'RNI

Qodirova Odinaxon Xayitboy qizi
Farg'ona davlat universiteti talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada Abdulla Avloniy asarlarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishning o'rni o'rganiladi. Avloniy o'z asarlarida ilm-ma'rifatning inson va jamiyat uchun ahamiyatini ta'kidlab, yoshlarni kitobga mehr qo'yishga, ilmni qadrlashga va axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga undagan. Uning pedagogik qarashlari, axloqiy tarbiya va ilmga bo'lgan muhabbati bugungi kunda ham o'z ahamiyatini yo'qotmagan. O'zi ochagan maktablar uchun yozgan darsliklari yosh avlodni ilmga, axloqga va kitobga mehr qo'yishga undagan. Shuningdek, Avloniy 1909-yilda tashkil etgan "Jamiyati xayriya" uyushmasi orqali kambag'al oilalarning bolalariga bepul ta'lim, kiyim-bosh va o'quv jihozlari taqdim etildi. Bu tashabbus kitobxonlik madaniyatini keng ommaga tarqatishga xizmat qildi.

Kalit so'zlar: ma'rifat, kitobxonlik, ma'naviyat, jadidchilik, darslik, Pedagogik qarashlar, ilm-ma'rifat, axloqiy tarbiya, "Jamiyati xayriya" uyushmasi.

Abstract. This article examines the role of the formation of a reading culture in the works of Abdulla Avloni. In his works, Avloni emphasized the importance of science and enlightenment for man and society, encouraging young people to love books, appreciate science, and develop moral qualities. His pedagogical views, moral education, and love for science have not lost their relevance today. The textbooks he wrote for the schools he opened encouraged the younger generation to love science, morality, and books. Also, through the "Jamiyati Khayriya" association, which Avloni founded in 1909, free education, clothing, and school supplies were provided to children from poor families. This initiative served to spread the culture of reading to a wide audience.

Keywords: enlightenment, reading, spirituality, Jadidism, textbook, Pedagogical views, science and enlightenment, moral education, "Jamiyati Khayriya" association

Аннотация. В данной статье рассматривается роль формирования культуры чтения в творчестве Абдуллы Авлони. В своих произведениях Авлони подчеркивал важность науки и просвещения для человека и общества, призывая молодежь любить книги, ценить науку и развивать нравственные качества. Его педагогические взгляды, нравственное воспитание и любовь к науке не утратили своей актуальности и сегодня. Учебники, которые он писал для открытых им школ, призывали молодое поколение любить науку, нравственность и книги. Также через ассоциацию «Джамияти Хайрийя», которую Авлони основал в 1909 году, детям из бедных семей предоставлялось бесплатное образование, одежда и

школьные принадлежности. Эта инициатива служила распространению культуры чтения среди широкой аудитории.

Ключевые слова: просвещение, чтение, духовность, джадидизм, учебник, Педагогические взгляды, наука и просвещение, нравственное воспитание, ассоциация «Джамиати Хайрийя»

KIRISH

Kitobxonlik madaniyati – jamiyatning ma'naviy, intellektual va axloqiy rivojlanishida muhim omil bo'lib, yosh avlodning bilimga bo'lgan munosabati va ta'lim olishdagi faolligini belgilaydi. O'zbek xalqining ma'rifatparvar olimlaridan biri bo'lgan Abdulla Avloniy pedagogik faoliyati orqali aynan kitobxonlik madaniyatini shakllantirishga katta e'tibor qaratgan. Uning asarlarida ilm-ma'rifatning inson hayotidagi o'rni, yoshlarni kitobga mehr qo'yishga, ilmni qadrlashga va axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga chaqirishi ko'p marotaba ta'kidlangan. Avloniy nafaqat nazariy jihatdan, balki amaliy ishlar orqali ham yoshlar tarbiyasida yangi usullarni joriy etgan, o'zi tashkil qilgan maktablar uchun darsliklar yozib, ularni ilm va axloqqa yo'naltirishga harakat qilgan. Bundan tashqari, 1909-yilda tashkil etilgan "Jamiyati xayriya" uyushmasi orqali kambag'al oilalarning bolalariga bepul ta'lim, kiyim-bosh va o'quv jihozlarini taqdim etish kabi ijtimoiy tashabbuslar kitobxonlik madaniyatini keng qamrovli va samarali rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Shu sababli, Abdulla Avloniy pedagogik qarashlari va uning kitobxonlik madaniyatini shakllantirishdagi roli bugungi kunda ham ilmiy va amaliy jihatdan o'rganishga loyiqdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Abdulla Avloniy pedagogik faoliyati va kitobxonlik madaniyati shakllanishi masalasi haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Islomov (2015) Avloniy pedagogik qarashlarini yoshlarni ma'rifatga undashdagi roli sifatida tahlil qilgan. Mirzaev (2018) esa Avloniy asarlaridagi axloqiy tarbiya va ilmga muhabbat g'oyalarini chuqur o'rganib, ularning zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiquiy imkoniyatlarini ko'rsatgan. Qodirov (2020) kitobxonlik madaniyati va uning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini yoritgan bo'lsa, Karimova (2022) esa kitobxonlikni yoshlar tarbiyasidagi vosita sifatida o'rganib, o'zbek xalq pedagogikasidagi o'rni haqida fikr bildirgan. Shunga qaramay, Abdulla Avloniy asarlarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan pedagogik qarashlarning tizimli tahlili hali yetarlicha o'rganilmaganligi ma'lum bo'ldi. Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqola mazkur bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

Abdulla Avloniy pedagogik faoliyati va kitobxonlik madaniyati shakllanishi masalasi haqida ko'plab ilmiy tadqiqotlar mavjud. Islomov (2015) Avloniy pedagogik qarashlarini yoshlarni ma'rifatga undashdagi roli sifatida tahlil qilgan. Mirzaev (2018)

esa Avloniy asarlaridagi axloqiy tarbiya va ilmga muhabbat g'oyalari chuqur o'rganib, ularning zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiqiy imkoniyatlarini ko'rsatgan. Qodirov (2020) kitobxonlik madaniyati va uning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyatini yoritgan bo'lsa, Karimova (2022) esa kitobxonlikni yoshlar tarbiyasidagi vosita sifatida o'rganib, o'zbek xalq pedagogikasidagi o'rni haqida fikr bildirgan. Shunga qaramay, Abdulla Avloniy asarlarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishga qaratilgan pedagogik qarashlarning tizimli tahlili hali yetarlicha o'rganilmaganligi ma'lum bo'ldi. Shu nuqtayi nazardan, ushbu maqola mazkur bo'shliqni to'ldirishga qaratilgan.

NATIJALAR

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Abdulla Avloniy asarlarida kitobxonlik madaniyatining shakllanishiga katta e'tibor qaratilgan. Uning pedagogik qarashlari yoshlarni kitobga mehr qo'yishga, ilmni qadrlashga va axloqiy fazilatlarni rivojlantirishga undaganligi aniqlandi. Avloniy tomonidan yozilgan maktab darsliklari yosh avlodning ilmga va axloqqa bo'lgan qiziqishini oshirishda samarali vosita bo'lib xizmat qilgan.

Shuningdek, 1909-yilda tashkil etilgan "Jamiyati xayriya" uyushmasi faoliyati orqali kambag'al oilalarning bolalariga bepul ta'lim, kiyim-bosh va o'quv jihozlarini taqdim etish kitobxonlik madaniyatini keng qamrovli targ'ib qilishga imkon yaratgan. Bu tashabbus nafaqat moddiy yordam ko'rsatish, balki ta'limda teng imkoniyatlar yaratish va madaniyat darajasini oshirishga xizmat qilgan.

Tahlil jarayonida Avloniy pedagogik g'oyalari va amaliy tashabbuslari orasidagi uzviy bog'liqlik ham aniqlanib, uning ta'lim va tarbiya tizimiga kiritgan yangiliklari yosh avlodning ma'naviy va intellektual rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatgani tasdiqlandi.

MUHOKAMA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, Abdulla Avloniy pedagogik qarashlari va amaliy tashabbuslari kitobxonlik madaniyatini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Uning asarlarida ilm-ma'rifatning inson va jamiyat hayotidagi roli keng yoritilgan, yoshlarni axloqiy tarbiya va kitobga mehr qo'yishga undash borasida qat'iy tamoyillar ishlab chiqilgan. Bu pedagogik yondashuvlar nafaqat o'z davrida, balki bugungi ta'lim tizimida ham ahamiyatga ega ekanligi tadqiqot davomida aniqlandi.

Avloniy tomonidan tashkil etilgan "Jamiyati xayriya" uyushmasi esa ta'limda ijtimoiy tenglik va imkoniyatlarni yaratish borasidagi amaliy tashabbus sifatida muhim ahamiyat kasb etdi. Ushbu ijtimoiy loyihaning ta'siri nafaqat moddiy yordam ko'rsatish bilan cheklanib qolmay, balki kengroq ijtimoiy-ma'naviy o'zgarishlarga turtki bo'lgani ko'rsatildi.

Shu bilan birga, Avloniy pedagogik merosining zamonaviy ta'lim jarayoniga tatbiq etilishi yoshlarni ma'rifatga chorlovchi yangi pedagogik texnologiyalarni ishlab

chiqish uchun asos yaratadi. Kelgusida ushbu pedagogik g'oyalarni yanada rivojlantirish va amaliyotga tatbiq etish zarurati mavjud.

XULOSA

Ushbu maqolada Abdulla Avloniy asarlarida kitobxonlik madaniyatini shakllantirishdagi roli o'rganildi. Tadqiqot natijalari ko'rsatdiki, Avloniy pedagogik qarashlari va amaliy tashabbuslari yoshlarni kitobga mehr qo'yishga, ilm va axloqiy tarbiyani rivojlantirishga qaratilgan edi. Uning darsliklari va "Jamiyati xayriya" uyushmasi faoliyati ta'limda teng imkoniyatlar yaratish va kitobxonlik madaniyatini kengaytirishga xizmat qildi.

Avloniy pedagogik merosi bugungi kunda ham o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda va zamonaviy ta'lim tizimida uning pedagogik tamoyillarini tatbiq etish istiqbollari mavjud. Kelgusida ushbu yo'nalishda tadqiqotlarni davom ettirish va amaliy tavsiyalar ishlab chiqish lozim.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Avloniy, A. (1917). Turkiy Guliston yoki axloq. Toshkent: O'qituvchi.
2. Avloniy, A. (1909). Jamiyati xayriya. Toshkent: O'qituvchi.
3. Iskandarov, F. (2003). Abdulla Avloniy va o'zbek pedagogikasi. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti nashriyoti.
4. Mahmudov, M. (2011). Pedagogik an'analarga bag'ishlangan maqolalar. Toshkent: "Fan" nashriyoti.
5. Qobilov, I. (2014). Abdulla Avloniyning pedagogik qarashlari. Toshkent: O'zbekiston ta'limi va madaniyati.
6. Jalilov, A. (2005). Ta'lim va ma'rifat: Abdulla Avloniyning ilmiy merosi. Samarqand: "Yangi O'zbekiston" nashriyoti.
7. Karimov, I. A. (1997). Milliy pedagogikaning rivojlanishida Abdulla Avloniyning o'rni. Toshkent: O'zbekiston milliy universiteti.
8. Axmadov, B. (2009). O'zbekiston ta'limida yangi usul maktablarining roli. Toshkent: "Fan" nashriyoti.
9. Xudoyberganov, X. (2016). Abdulla Avloniy va milliy ta'lim. Toshkent: Ma'rifat nashriyoti.
10. Teshaboyev, A. (2018). Abdulla Avloniy pedagogikasi va uning ta'limdagi o'rni. Buxoro: "O'zbekiston" nashriyoti.
11. Sharipov, A. (2013). Yangi usul maktablari: Avloniyning pedagogik islohotlari. Toshkent: O'zbekiston ta'limi.
12. Islomov, R. (2015). *Abdulla Avloniy pedagogik qarashlari va ma'rifatparvarligi*. Toshkent: Ma'rifat nashriyoti.
13. Mirzaev, O. (2018). *Axloqiy tarbiya va ilmga muhabbat: Abdulla Avloniy ijodi*. Toshkent: Fan va ta'lim.
14. Qodirov, M. (2020). *Kitobxonlik madaniyati va jamiyat taraqqiyoti*. Samarqand: Samarqand universiteti nashriyoti.
15. Karimova, L. (2022). *O'zbek xalq pedagogikasida kitobxonlik madaniyati*. Namangan: Namangan davlat universiteti nashriyoti.